

WERINON

— U I T G A V E V A N D E —
HISTORISCHE KRING · NEDERHORST DEN BERG

OKTOBER 1997 · NR 27

NEDERHORST DEN BERG GEMEENTEHUIS

Historische Kring Nederhorst den Berg

Bestuur	Voorzitter	J.E. Jansen Dammerweg 15E 1394 GM NdB, tel. 0294-254152
	Secretaris	A.M.E. Baar Torenweg 9 1394 EA NdB, tel. 0294-251804
	Penningmeester	K. Scherpenhuijsen Overmeerseweg 76 1394 BE NdB, tel. 0294-251727
	Leden	J.F.A. Baar Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309 W.J. van Deutekom Uiterdijksehof 14 1394 GM NdB, tel. 0294-253343 R.J. Verkaik Pieter de Hooghlaan 24 1394 GK NdB, tel. 0294-254317
Redactie		G.J.M. Baar Zoddeland 26 1394 KR NdB, tel. 0294-254368 T. Griffioen Kuijerp pad 6 1394 DA NdB, tel. 0294-254106 J.F.A. Baar Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309
Tekstverwerking		N.W.J. Breed Fazantelaan 1 1394 CH NdB, tel. 0294-251645
Omslag, ontwerp en technische realisatie		P. Griffioen Lange Wetering 11 1394 KC NdB, tel. 0294-254603
Lidmaatschap		f 25,— per jaar Bankrekeningnr. 32.82.24.138 RABOBANK Nederhorst den Berg girorek.nr. van de bank: 368387

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur.

Nederhorst den Berg

Historische Kring

oktober 1997, nummer 27

jaargang 7

opgericht: januari 1988

Inhoud:

Pagina:

- 690 - Mededelingen en Berichten
- 695 - Van de kaart - Ruud Verkaik
- 696 - Een dorpsbeschrijving uit 1759: Nederhorst den Berg
- Jan Baar
- 703 - De Stelling van Amsterdam - Ron Zeller
- 706 - De Middenweg - Gerard Baar

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

EXPOSITIE "NEDERHORST DEN BERG IN BEELD"

Van vrijdag 17 t/m zondag 19 okt. 1997 zal er in "De Bergplaats" aan de Kerkstraat een tentoonstelling zijn van Bergse beelden.

Het tentoongestelde is voornamelijk afkomstig uit de eigen collectie van de Historische Kring: Foto's, ansichten, dia's, video-opnamen, etc.

Tijdens de expositie zullen ook de ingezonden foto's voor de fotowedstrijd te zien zijn. Ook zal de uitslag van deze wedstrijd bekend gemaakt worden.

Speciaal voor deze gelegenheid wordt er een diaserie samengesteld over woningen en gebouwen, gebouwd in de periode 1850-1940, die op een of andere manier interessant zijn op het gebied van architectuur of lokale historie.

Als u in het bezit bent van enig beeldmateriaal, dat bij de expositie gebruikt kan worden, dan horen wij dat graag van u. Jan Baar, Kerkstraat 6, tel. 254309

Ruud Verkaik, P. de Hooghlaan 24, tel. 254317.

SCHENKINGEN

- Foto's presentatie boek "de Googelaars". (Evert Boeve).
- Tegeltje Warinschool 1957 (J.v.Huisstede Czn).
- Boek "Honderd Jaar Nederland". (Mevr. Bok).
- Boek "Van molenwiek tot sprongservice. 35 Jaar volleybal, 1962 - 1997" (S.C. Nederhorst, afd. Volleybal).
- Herdenkingsbusje Bevrijding. (J.v.Huisstede Czn).
- Wasboek Wasserij Reijmerink. (N.N.).

EXCURSIE VESTING NAARDEN

Vrijdag 6 juni trokken 40 Bergse belangstellenden de Vesting Naarden binnen. Onder leiding van deskundige gidsen werd een bezoek gebracht aan het Vestingmuseum.

Deze prachtige zomeravond was bij uitstek geschikt voor de boeiende tocht over en door de kazematten, wallen en courti-

nes. De boottocht door binnen- en buitengracht gaf een prachtige kijk op het gehele vestingcomplex. Als klap op de vuurpijl zorgde het afvuren van het kanon voor een daverend slot van deze zeer geslaagde zomere excursie.

CURSUSPROGRAMMA 1997 - 1998

Stichting Regionale Geschiedbeoefening Noord-Holland.

Voor het komende seizoen zijn er weer mogelijkheden genoeg om uw geschiedkundige interesse te voeden en uw kennis en kunde te verrijken.

Een greep uit het ruime aanbod:

- Huizenonderzoek en dorpsconstructie. Een praktijkgerichte cursus van 6 lessen, (eerste les 27 okt.) in het Gemeentearchief van Zaanstad.

- Introductie Internet en Geschiedenis. Een uiteenzetting van de mogelijkheden, met de nadruk op de inhoud. Zaterdag 1 nov. Rijksarchief N-H. in Haarlem.

- Notariële archieven. Een 2 lessen durende verkenning van de vele mogelijkheden van deze rijke archiefbron. Rijksarchief N-H., 14 en 28 febr.

- Kadaster, eigendom en gebruik van onroerend goed. Op praktische wijze wordt u ingevoerd in de geheimen van het Kadaster. De 3 lessen worden gegeven in het Rijksarchief te Haarlem in maart 1998.

Verdere informatie kunt u verkrijgen bij de Stichting Regionale Geschiedbeoefening te Haarlem, Postbus 5212, 2000 GC, tel. 023-318436, of bij J. Baar, Kerkstraat 6.

EEN NIEUWE ONDERZOEKGIDS

Op 3 okt. zal de nieuwe onderzoekgids "OP ZOEK NAAR HUIS, STRAAT OF BUURT, Handleiding voor Historisch Huizen Onderzoek" verschijnen. Een gids met praktische tips, speciaal wat betreft de eigenaren- en bewoningsgeschiedenis van historische panden. Een flinke steun bij het achterhalen van gegevens over

wie er in het verleden in een pand hebben gewoond en gewerkt.

Voor *f* 15,- is de gids te verkrijgen bij de Stichting Regionale Geschiedenis N-H. in Haarlem.

ARCHIEVEN

Het Rijksarchief Noord-Holland in Haarlem is niet alleen op werkdagen te bezoeken van 9.00 tot 17.00 uur. Van sept. t/m juni is het archief ook op zaterdag geopend. De stukken kunnen ook op zaterdag aangevraagd worden.

In het Gemeente Archief van Weesp zijn de archieven van de R.K. Laurentiusparochie en het archief van de Evangelisch-Lutherse Gemeente te raadplegen. Het archief is op maandag-, dinsdag- en donderdagochtend te bezoeken.

GENEALOGIE

Het Databestand van de Nederlandse Genealogische Vereniging, Afdeling Amsterdam e.o. bevat gegevens van enige "Bergse families" over een bepaalde periode. In het periodiek "Amstelland" van de afd. A'dam van de Ned.Ver., nr. 26, mei 1997, worden voor Nederhorst den Berg de volgende namen vermeld:

Nederhorst den Berg

Bak	1827 - 1857	Jong, de	1789 - 1840
Beening	1959 - 1961	Kalf	1800 - 1900
Berg, van der	1793 - 1793	Kloosterman	1813 - 1906
Bergman	1975 - 1975	Ledder	1754 - 1950
Bernsen	1826 - 1826	Lodeweegs	1890 - 1940
Bijvoet	1805 - 1805	Mensink	1815 - 1840
Cornelis	1707 - 1707	Nes, van	1775 - 1830
Dijk, van	1821 - 1923	Outersterp	1815 - 1815
Egberts	1970 - 1975	Siteur	1970 - 1975
Emmerik, van	1766 - 1867	Steijnen	1700 - 1731
Flinterman	1952 - 1952	Stijnen	1700 - 1782
Hageman	1714 - 1991	Tukker	1775 - 1775
Heijningen, van	1820 - 1890	Ubink	1785 - 1975
Heuvel, van de	1700 - 1747	Veeren, van	1766 - 1991
Hijnegen, van	1820 - 1889	Velden, van der	1892 - 1892
Hoetmer	1790 - 1876	Vernoooy	1805 - 1829
Hoeve, ter	1730 - 1800	Verschoof	1792 - 1823
Horst, van der	1345 - 1560	Vriens	1896 - 1908
Huisstede, van	1820 - 1920		

Mocht u interesse hebben, dan kunt u contact opnemen met de N.G.V.

LITERATUUR

Evert Boeve: "De Googelaars, 300 Jaar bewoners op en rond de Oude Goog".

De eerste druk van dit prachtig uitgevoerde werk, waarin veel gegevens te vinden zijn over de geschiedenis van Nederhorst den Berg, was al snel uitverkocht. De tweede druk is inmiddels uit.

Chr. de Bont: "Modderen aan de voet van het Gooi. De betekenis van het topografisch archief van de middeleeuwse veenontginning. In: Tussen Vecht en Eem, 15e jrg., nr. 2, mei 1997.

Joyce van Hooren: "Hoera een vijfling". Dagboekverslagen over de eerste jaren van de Bergse vijfling.

Vereniging De Hollandse Molen: "Het Nederlandse Molenbestand. Overzicht van alle wind- en watermolens". Allerlei gegevens over de 1206 molens, die Nederland nog rijk is.

LEZING

Het Oudheidkundig Genootschap NIFTARLAKE organiseert op woensdag 26 nov. om 20.00 uur een lezing over "Petersburg aan de Vecht. Uitgemeten en uitgelezen". Dr. Carla Oldenburger is bij uitstek de deskundige, als beheerder van de collectie tuinontwerpen van de Universiteit van Wageningen.

Lokatie: Slot Oud-Zuilen. Kosten f 10,- per persoon.

De redactie is blij, dat de heer Breed weer in staat is onze teksten te verwerken.

Kopij voor het decembernummer, graag vóór 15 november a.s. inleveren bij de redactie.

PROGRAMMA 1997/1998

1997

vrijdag 17, zaterdag 18 en
zondag 19 oktober

- Expositie in de Bergplaats:
Nederhorst den Berg in beeld

vrijdag 28 november

- Lezing/dia-presentatie: mw.
E.L. van Olst, directeur van
de Stichting Historisch Boer-
derij-onderzoek in Arnhem
over: de historische boerde-
rijen in Nederland in het al-
gemeen en die in de
Vechtstreek in het bijzonder.

1998

dinsdag 20 januari

- Lezing/dia-presentatie: A.A.
Manten Breukelen over: de
scheepvaart op de Vecht van
de Romeinse tijd tot het
begin van deze eeuw.

vrijdag 6 maart

- Jaarvergadering met lezing:
H. Karsemeijer Nederhorst
den Berg over: de monumen-
ten in Nederhorst den Berg.

vrijdag 12 juni *)

- Zomer-excursie: bezoek His-
torische Kring Loenen/wan-
deling door Loenen aan de
Vecht.

De lezingen/presentaties en de jaarvergadering vinden plaats in
"Het Spieghelhuys", Dammerweg 3, Nederhorst den Berg en
beginnen om 20.00 uur.

*) onder voorbehoud

WERKGROEP OVERMEER

We zijn nog steeds bezig met gegevens te verzamelen over de brouwerij, die hier vroeger gestaan heeft.

Op 22 september 1762 hebben de heren Johan Adolf Bogheim en Christiaan Johan Baar een huis "vanouds zijnde de Brouwerij te Overmeer en gebruikt wordende tot een bierstekerij" gekocht. (Hier worden van buiten ingevoerde bieren aan tappers verkocht).

In 1764 komt er een sloopbevel voor brouwer De Rijk Ockhuysen van de gemeente, waarschijnlijk in samenspraak met de heer Christiaan Johan Baar, de eigenaar van het pand. De heer Bogheim wordt niet meer genoemd.

In 1765 besluit de Gemeente, dat de Brouwerij van Christiaan Johan Baar verbouwd mag worden tot 6 à 7 zeer goede daglonerswoningen en een werkplaats voor hoepelbuigers. Vanaf die tijd heeft het huis niets meer met bier te maken, maar het wordt dan nog wel steeds de Brouwerij of de zogenaamde Brouwerij genoemd

Bronnen: ORA 3357-3364
Streekarchief Hilversum

VAN DE KAART

Ruud Verkaik

Voorstraat 4, thans bakkerij J. v.d. Linden, maar tot 1935 gemeentehuis. Uiterlijk is er weinig veranderd zij het dat de klok boven de deur en het bordje op de gevel, met het opschrift "Nederhorst den Berg", er niet meer zijn.

Het pand rechts was de burgemeesterswoning, thans fietsenwinkel van de familie Kroon. In een krantenartikel van 1935 wordt Voorstraat 4 een 18e eeuws gebouw genoemd, waar weinig over bekend is, "het heeft een kloeke gevel met een zware omlijsting van de deur en hoge ramen".

Het artikel lezend, krijg je de indruk, dat de verslaggever of -geefster een middagje door dit pand heeft gelopen en alle indrukken op papier heeft gezet. "Tegen de muur hangen een

paar oude koper gravures en enige schilderstukjes, er staat een antieke kast die er onoogelijk uitziet vanwege de bruine verf die er op zit. Het riekt er duf en ziet er uit of het weinig wordt betreden, alleen de bedsteden worden gebruikt, niet om in te slapen, maar om er de paperassen en bescheiden in op te bergen".

In het Prentenboek staan nog een paar mooie foto's betreffende dit gemeentehuis, waarvan één foto met het voltallige personeel in de tuin.

De dames v.d.Linden en Kroon zijn in de archieven op zoek naar de historie van deze panden. Ook maken zij een overzicht van de eigenaars/bewoners.

Een volledig verhaal hierover komt in dit tijdschrift.

EEN DORPSBESCHRIJVING UIT 1759: NEDERHORST DEN BERG

Jan Baar

In 1759 verscheen van de "Geheymschryver van staat en kerke der Verenigde Nederlanden" een serie plaatsbeschrijvingen van dorpen in de provincie Utrecht. Nederhorst den Berg hoorde in die dagen bij die provincie, zodat ook aan het dorp aan Vecht en Reevaart een beschrijving gewijd werd.

De schrijver merkt in het "Aan den Leeser" op, dat "'t geen wij dagelijks kunnen weten, weten wy zelden" en "hoe verlegen is de Betweeter, indien hy op zyn eygen Landschap komt....en van onze Republiek is men onkundiger dan een dommedaris". De Zeven Gewesten hebben zoveel te bieden, "dat wy niet nodig zullen hebben, die van andere Uitlandsche by een te rapen". Hij belooft zich te houden aan de feiten en zal proberen al het interessante van een oord te vermelden. Over de Gereformeerde kerken zal volop informatie verstrekt worden.

Verder vermeldt de schrijver in zijn inleiding: "Wy moeten de dingen die wy beschryven met onse eygen Oogen zien, met onse ooren hooren, of tenminste uit geloofwaardige Mannen verstaan".

Op blz. 385 begint dan de beschrijving van NEDERHORST (den BERG). Het artikel in "In de Gloriosa" van febr. 1997, "Kortenhoef, een dorpsbeschrijving uit 1759", leidde tot de ontdekking van dit verhaal over Nederhorst den Berg. Het artikel is (uitgezonderd het "Aan den Leeser") integraal overgenomen.

Geheimschrijver van Staat- en Kerke der Vereenigde Nederlanden, beginnende met die van de Provincie Utrecht

NEDERHORST. (DEN BERG).

Dit Dorp is gelegen aan de Westzyde van de *Reevaart*, of zoo-genaamde *Nieuwe Vecht*; makende met de Oude, by het Dorp Nichtevecht voorby vlietende, en boven naby *Overmeer*, en beneden by de Sterkte *Hinderdam*, met in- en uitlopende bochten, een langwerpige *Eylandt*. Dit Eyland is zeer vermakelyk van wegen *Houtgewas*, en de *Grasryke Weydelanden*, die doorgaans des Winters alle diep onder water leggen, dog geven aan de Bewoonders door hun Vee, een goed bestaan. Op dit Eyland leggen twee voornamen *Hofsteden*, zynde de eerste de *Riddermatige Hofstad*, het Huys TER HORST, of nu *Nederhorst* genaamt, Leenroerig aan den Gestichte van Utrecht, aan de Zuydzyde van het Dorp; waar mede den Hoogwelgeboren Heer *Jan Arent Godard Baron de Vos van Steenwyk*, in den jaare 1758, den 11 February is beleent. De andere legt aan de Noordwestkant, en is genaamt *Petersburg OVERMEER*, daar welgemelte Hoogw. Geb. Heer, ter voornoemde tyd insgelyks mede beleent is, en ook Leenroerig aan den Gestichte van Utrecht, is gelegen aan de *Oostzyde* van de *Vecht*, en strekt zig van boven tegen *Dortsche Waart* tot beneden langs de *Horster-Meer*, en 't *Ankeveensche Gebied*, tot by den *Hinderdam*. De

Heerlykheid zoo van *Nederhorst* als *Overmeer*, begrypt in 't geheel 855 Mergen, omtrent 88 *Schattinggevende Huysen*, en ten minsten 500 *Inwoonders*. Deese luchtige en lustige *Landsdouwe* is niet alleen vermakelyk te bewoonen, maar kunnen de Ingezetenen wegens hunne *Hooftheering*, ook een goed bestaan hebben, die meerendeels in het houden en Voortkweeken van Vee gevonden, by de vruchten doet blyken, dat *Boter, Kaas, en Turf*, den *Bezitter* niet schuldig blyven, om zyn arbeyd, tot die dingen nodig, met *zegen* te beantwoorden.

Gezicht op Nederhorst den Berg
(Prov. Atlas RANH)

Betreffende nu het eygentlyke Dorp *Nederhorst*, het heeft alle Hoedanigheden, die men van een Dorp kan wenschen, fraaye welgebouwde *Huysen*, schoone *Straaten*, redelyke *Inwoonders*, alle *Noodwendigheden* tot behoefte, en voorts eene goede *Regeering*; bestaande dezelve in een Schout, vyf Schepenen, en een Secretaris, welke een Bode tot hun dienst heeft. Deese *Regeering* oeffent hun Rechtsgebied, niet alleen Over *Nederhorst* maar ook over *Horstwaard*, *Overmeer*, *Riethoven*, enz. en houd hun ordinaris Rechtkamer in dit Dorp *Nederhorst*, ten huysen van de Gerechtsbode aan de Vecht, alwaar een geduurige doortocht is van *Schepen*, *Schuyten*, en *Rytuygen*; welke laatste hier wel eens en *Nachtje* over pleysteren.

Nu gaan wy over tot de beschryving der *Kerke*. Dezelve staat op een zeer hoogen *Heuvel*, aan de Westkant van het Dorp. Belangende deese *Heuvel*, over dezelve zyn verscheyde Gevoelens, hoe die aldaar gekomen is. Eenige meenen, dat hy daar eertyds door de Bewoonders deeser Plaats, zoude *opgeworpen* zyn in voornemen, om als iets *ongemeens* aldaar een Kerk op te bouwen, en alsoo een *Naam* te maken gelyk de *Babiloniërs*. Andere dit verwerpente, zyn van gevoelen, dat in de eerste tyden, toen de Landen nog geduurig ondervloeyden, van de Zeewateren, door de *Fluxus* en *Refluxus* deesen Berg zou zyn opgeworpen. Nog weer andere denken, dat ter deeser plaatse zeer sterke *Wel-Aders* zyn geweest, welke door haar gestadig opgeven van Zand, deesen *Heuvel* zyn oorsprong zou gekregen hebben. Wat ons gevoelen betreft, wy houden *Waarschynlyker* dat den *Heuvel*, niet door eenig byzonder *toeval*, maar aldaar door de handen van Menschen, en wel de geene, die deeze Landen eerst hebben willen bewoonen, opgeworpen zy. Want voortyds toen dezelve, nog niet bedykt waren, moestenze van de Vloeden onderloopen, niet ongelyk men nog ten allen dage in de Provincie *Zeeland*, en aan meer *andere* plaatsen zien kan. Om nu tegen dat ongemak te voorzien, en *Lyfsberging* te hebben, kon deesen *Heuvel* grootelyks aan een Gezelschap dienen, welke zig hier zochten door den tijd neder te zetten; maar de zoute Vloeden het Land onvruchtbaar houdende, tot den tyd de bedyking gedaan was, liet men deesen *Heuvel* den *Heuvel* blijven, en zocht weder de *hooge plaatsen*, daar Levensmiddelen te bekomen waren. Het Land na deesen opgedroogt, en voor allerley *Gewas* bekwaam

geoordeelt, laat geen twyffel agter, of zal weder opgezocht zyn, om rondom deesen Heuvel de aarde door het *Gewas* te beproeven, en die goed en bekwaam gevonden zynde, deese plaatse ter bewooninge te verkiesen, en veellicht een plaatse geworden zyn, daarmen na hunne wyse, op deese hoogte de Godsdienst verrichtte. Dit Volk zig zelve aldaar zoo *geplant* hebbende, en grooter en machtiger geworden, kan eerst een *Capelle* gesticht hebben, en daar na eene *Kerke*, die men nog voor *dezelve* mag houden, door de eerste bewoonders van deese Plaats gebouwt. Ten minste is het zeker, dat deese *Bergkerk* eene der oudste, (zoo niet de alleroudste is) die men in de Provincie van Utrecht vind. Daar benevens is zy in haare Duyfsteene Muuren nog zoo sterk, als ofze in deese Eeuw gebouwt was; daar wy anders in tegendeel vast houden, dat dezelve meer als 8 *Eeuwen* gestaan heeft.

Men gaat tot deese *Bergkerk* op over 30 Trappen, leggende het Kerkhof rondom ook verheven, en maakt nog een moejelyken gang tot dat Godshuys. Zy is lang 16, en breet 14 treden; 't Choor lang 11, breet 9 treden. Aan de Noordzyde werd zy van 4 heele en 2 halve Colommen ondersteunt. Drie kopere *Kaarskroonen* hangen in 't midden van den Buyk der Kerke, meer tot cieraad als gebruyk. Twee *Wapenschilderstukken*, ziet men in een Glas van 't Choor, een van GEURT Baron van *Reede*, *Heer van Amerongen* en *Ter Horst*. Het andere van *Geertruyd van Nyenrode*, gelooffelyk zyne Gemalinne. Daar zyn nog wel eenige overblyfelen van Schilderstukken, maar alle onkenbaar geworden. Daar hangen vier *Wapenborden* in het Choor, twee van geweesene *Heer* en *Vrouwe* van deese Plaats, en nog twee andere. Beneden ziet men in de Vloer drie voorname *Grafkelders*, als eene van de Heer *Pieter Leendert de Neuville*, eene van de Predicanten *Ruthgerus* en *Theodorus Paludanus*, Vader en Zoon, de eerste Overl. in 't Jaar 1679 in Dec. en de tweede den 14 Mey 1709, en dan nog een ander, door geen Opschrift bekend. In deese Kerk ziet men nog na de oude wyse konstig *Glasmakers werk*. Twee *Tafereelen*, eene beschreven met het *Geloof*, en de ander met het *Gebet des Heeren*, daar pronkt ook dit Godshuys mede, en zelfs de rand van het Dekzel van de Predikstoel, die in zyn geheel bezienswaardig is heeft men ook vercierd met deese woorden: *Het Woord des Heeren blijft in der Eeuwigheit*. Het *Gestoelte*, is hier zeer net geschikt

en wel geplaatst, en alle zoodanig na rang en Hoedanigheid der Persoonen gereguleert, dat daar aan geen verbetering zou kunnen gedaan worden. De *Consistorie* vind men, aan de Noordzyde van het Choor. Wat nu aangaat der *Tooren*, hy is in zyn gantsche lighaam mede van *Duyfsteen* opgehaalt, en bereykt met zyn Spits tot den top der Haan 116 voeten. In dezelve is een Uurwerk binnen, dat twee Wysers na buyten heeft. Daar hangen in hem ééne *Klok*, om de Gemeente ter Openbaren Godsdienst te nodigen; en by wylen de levende aan de dooden te doen gedenken, en alsoo aan hun eygen cynde, om niet meer te zondigen.

Laat ons nu opgeeven de Naamlyst van de Predicanten zedert den jaare 1600. Dezelve zyn alhier geweest.

(Ankeveen is met Nederhorst, van 1625 tot 1627 gecombineert geweest. Zie onder Ankeveen).

GERARDUS DE BREE werd alhier in den Dienst gevonden, als zynde een Lid van de Utrechtsche Synode 1618. Overl. in Sept. 1624.

RUTGERUS PALUDANUS Ber alhier en te Ankeveen in Combinatie 1625. Bev. den 3 April alhier alleen. Emer. 1667 in Aug. Overl. 1679 in December.

THEODORUS PALUDANUS Rutlig. Fil. Ber. 1667. Bev. den 8 Sept. Overl. den 14 Mey 1709.

JOHANNES VOS, Ber. 1709. Bev. den 11 aug. Vertr. naar Maas-tricht 1711.

PETER POERAAT. Ber. 1711. Bev. den 24 Jan. 1712. Van zyn dienst geëxcuseert den

MARTEN ADRIAAN DE JONG. Prop. zynde alhier ber. den 17 Jan. Bev. den 8 April 1731. Vertr. naar Londen in Engeland 1737.

JOHANNES JACOBUS ROLDANUS. Joh. Fil. Petr. Nep. Prop. zynde alhier ber. den 27 Jan. Bev. den 20 April 1738. Vetr. naar de Ryp 1742.

ISAAC RYPLAND. Gerh. Fil. Joh. Nep. Prop. zynde alhier ber. den 27 Jan. Bev. der 21 April 1743. Overl. den 17 april 1753.

HENRICUS RAPPARDUS. Jod. Fred. Nep. Prop. zynde alhier ber. den 22 Jan. Bev. den 28 April 1754. Deese laatste is nog in leven, en dient de Gemeente J.C. met het Woord Gods en H. Sacramenten,

zoo als een Dienaar des N.T. betaamt, op het gewoone Tractement van 600 gl. en de Vrye Wooning. Men heeft hier ruim 70 Ledematen. Wanneer de Predikstoel vacant is, 't zy door 't overlyden, of door Beroep van den Predicant naar elders, dan maakt de Kerkenraad, na bekomen Handopening, een nominatie, van eenige die zy bekwaam achten, om hunnen ordinaris Leeraar te zyn: Uit deese doen zy een Beroep, en die Persoon waar op dan hunne Verkiezing is gevallen, werd aan Hun Ed. Mog. gepresenteert, die den zelve gewoonlyk approbeeren.

Wat nu betreft het *School*, men teld daar in des Zomers en Winters door een gerekent, omtrent 70 Schoollieren, die hier ter Maand verleeren voor Leesen 4, Schryven 7, en Cyfferen 10 stuyvers. Het Jaarlyks staande Tractement van den Schoolmeester, als Koster en Voorleeser der Kerke, is hier 125 gulden.

Men heeft op dit Nederhorster Eyland een *Koornmolen*, tot dienst der Ingezetenen; die zeer veel te maalen heeft; komende van alle kanten de Menschen toevloeyen, om Meel van desen Molenaar te hebben.

Twee wakkere en ervaren *Chirurgyns* zyn te Nederhorst woonachtig, die beyde niet alleen bekwaam genoeg zyn, om allerlye *Wonden* te heelen, en *gebroken Leden* weder ineen te zetten, maar ook tamelyk wel geleert zyn, in 't geneesen van *Koortzen* en andere *Ziektens* en *kwalen*; 't geen voor alle Dorpelingen daar geen Doct. Med. woonachtig is, zeer wel te pas kan komen.

Met de Schuytvaart is 't hier aldus gelegen. Des Vrydags avonds ten 9 uren, vaart van hier een Schuyt op Utrecht, en is de personele vracht 4 stuyvers. Op Amsterdam alle Zondag voor de Middag ten 11 uren. De Vracht voor ieder persoon is 8 Stuyvers.

De *Jaarmarkt* of *Kermis*, werd hier gehouden de tweede Zondag in Augustus, en duurt drie dagen, en dan is de *Beurs* ook Beurs; indien dezelve langer duurde, hy zou geheel verteeren en verrotten.

Drie *Herbergen* zyn te Nederhorst de Voornaamste, (gemeene Zuypwinkels en Borrelkroegen, zyn by ons in geen tel,) name-lyk 't *Rechthuys*, 't Heeren Logement of de *Ordinaris*, en het *Ankeveensche Turfschip*. Hier mede maken wy met dit *zevende* stukje een eynde.

DE STELLING VAN AMSTERDAM

Ron Zeller

De Stelling van Amsterdam, een 135 kilometer lange voormalige verdedigingslinie rondom Amsterdam van 42 forten, nevenstellingen en sluizen, is onlangs door de Unesco uitgeroepen tot 'erfgoed van de wereld'. Dit betekent erkenning als internationaal monument. Ook de nabij Nederhorst den Berg gelegen forten Hinderdam en Uitermeer, hoewel deze oorspronkelijk deel uitmaakten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, werden in 1913 in de Stelling van Amsterdam opgenomen. Wat was de opzet van de stelling, waar lag deze precies en hoe werkte de verdediging?

INLEIDING

In de loop der eeuwen zijn er vele verdedigingswerken gemaakt om het aanvallers moeilijk te maken bepaalde gebieden te veroveren, waarbij voor Nederland vanouds het water als hulpmiddel een belangrijke rol speelde. Door grote, aaneengesloten poldergebieden bewust onder water te zetten (inundatie), dacht men niet alleen een goedkoop, maar ook doeltreffend middel te bezitten om een vijandelijke opmars tegen te kunnen houden. Uiteraard kon niet alles onder water worden gezet. Hier en daar lagen 'accessen', stroken hooggelegen grond en dijken die een aanvaller de kans boden door te breken. Op die plaatsen legde men versterkingen aan. In de 17e en 18e eeuw waren dit veelal aarden wallen, de zgn. schansen, waarachter in tijden van gevaar soldaten en geschut werden opgesteld om het desbetreffende gebied te verdedigen. Later - in de 19e eeuw - werden er op droog gebleven gebieden forten gebouwd.

Al tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) werd gebruik gemaakt van onderwaterzetting als krijgsmiddel. Door Prins Maurits en later Frederik Hendrik werd een verdedigingsplan ontwikkeld om Holland te beschermen, waaruit in 1672 de Hollandse Waterlinie ontstond. In dat jaar viel Frankrijk ons

land binnen. Door vanaf de Zuiderzee bij Muiden, via de Vecht en langs Woerden tot voorbij Heusden aan de Maas al het land onder water te zetten, kon voorkomen worden dat Franse troepen Holland veroverden.

Ruim honderd jaar later, in de strenge winter van 1794-1795, toen zelfs grote rivieren dichtvroren, lukte dit de Fransen wel. In 1805, toen Frankrijk in conflict was met Engeland en er oorlog dreigde met Pruisen, werd begonnen met de aanleg van een verdedigingslinie rond Amsterdam, onder leiding van Cornelius Kravenhoff, een bekend fortificatie-specialist uit die tijd. Deze 'Stelling van Kravenhoff', zoals hij ook na de Franse tijd werd genoemd, was de voorloper van de huidige Stelling van Amsterdam.

De ontwikkeling van steeds moderner, verreichend geschut leidde ertoe, dat na 1860 de oude stelling van Kravenhoff niet langer veilig was. Het bleek noodzakelijk een nieuwe, verder van de hoofdstad afgelegen, verdedigingslinie aan te leggen. In de Vestingwet van 1874 werd als onderdeel van een nieuwe landsverdediging ook de nieuwe linie rond Amsterdam opgenomen. Deze kringstelling moest niet alleen de hoofdstad beschermen, maar ook het belangrijke industriegebied van de Zaanstreek. Daarnaast diende de stelling als 'Nationaal Reduit', dit was een laatste toevluchtsoord voor het leger, wanneer de belangrijkste weerstandslijn in ons land, de Hollandse Waterlinie, doorbroken zou worden.

AANLEG VAN INUNDATIEWERKEN

De kracht ontleende de Stelling voor een belangrijk deel aan het water. Het hele voorterrein kon in twee dagen onder water worden gezet. Daarvoor diende een omvangrijk en ingenieus stelsel van dijken, dammen, sluizen en gemalen te worden opgezet. In 1883 werd begonnen met de aanleg van deze inundatiewerken. Wilde een onderwaterzetting militair effectief zijn, dan moest deze aan bepaalde eisen voldoen. Zo mocht het waterpeil niet hoger zijn dan 50 cm. Deze hoogte was net voldoende om wegen, sloten en greppels aan het zicht te onttrekken, waardoor het voor een vijandelijk leger gevaarlijk

werd om zich in dit gebied te begeven. Daarnaast maakte deze relatief lage waterstand het de aanvaller onmogelijk om van boten gebruik te maken. In de Stelling werd een verfijnd sluiensysteem aangelegd om de onderwaterzetting tot op de centimeter nauwkeurig te regelen.

BOUW VAN DE FORTEN

De aanleg van forten op de slappe veengrond rond Amsterdam was niet eenvoudig. Het bleek noodzakelijk eerst –tegen hoge kosten– de bodem met grote hoeveelheden zand te verstevigen en paalfunderingen aan te brengen, wat veel vertraging opleverde. Er werd vanaf 1883 tot aan het uitbreken van de eerste wereldoorlog in etappen aan gewerkt. In deze periode werden telkens nieuwe inzichten omtrent de bouw van forten in de nieuwe verdedigingslinie verwerkt.

De Stelling van Amsterdam werd destijds beschouwd als het modernste en meest omvangrijke vestingbouwkundig project in Europa. Vanaf 1885 hield men bij de aanleg van de forten rekening met de verwoestende werking van de net uitgevonden brisantgranaat. Er werd toen een nieuw type fort gebouwd, bestaande uit betonnen, met aarde overdekte kazematten, in plaats van de gemetselde forten, die nog in de Hollandse Waterlinie in gebruik waren. Hoewel er onderlinge verschillen waren, o.a. in grootte, bezaten de forten een grondvorm die in grote lijnen overeenkwam; ze waren langwerpige en smal, waardoor de trefkans gering was. Een groot deel van de forten werd voorzien van gepanserde geschutskoepels. Nieuw was ook, dat de forten op gemiddeld drie km van elkaar lagen, zodat ze elkaar zo nodig wederzijds ondersteuningsvuur konden geven. Hierdoor ontstond er een gesloten front rond Amsterdam.

BEWAPENING VAN DE FORTEN

Aangezien de meeste forten dienst deden als accespost, was het hun functie vijandelijke eenheden tegen te houden, die zouden trachten, via begaanbare delen in de inundatie, de Stelling te doorbreken. Om die reden waren de meeste forten slechts bewapend met licht geschut met een kaliber van zes en

zeven cm voor vuur over korte afstand. Uitzonderingen waren de forten Pampus, Diemerdam, IJmuiden, Velsen en Spijkerboor, die op strategisch belangrijke plaatsen lagen. Daarom werden deze forten versterkt met zwaarder geschut (kaliber 10 tot 24 cm), dat meestal in gepanserde hef- en draaikoepeles werd geplaatst. Ook werden alle forten ten behoeve van de nabijverdediging met mitrailleurs bewapend.

FORTEN IN VREDESTIJD

De forten waren in vreedestijd onbezet en bevatten vrijwel geen inventaris, zoals bedden, tafels, banken, etc. Deze werden, om ze tegen vocht te beschermen, in zgn. genieloodsen opgeslagen. Deze houten loodsens stonden buiten de gracht, aan de achterzijde (de keel) van het fort. Naast deze loods stond een houten of stenen fortwachterswoning. De fortwachter woonde hier alleen of met zijn gezin. Hij voerde het beheer over het fort, de militaire gebouwen en de inundatiesluizen. In tijden van mobilisatie nam een militair commandant het bevel over.

(wordt vervolgd)

DE MIDDENWEG

Gerard Baar

Om verder te kunnen gaan, moet ik eerst mijzelf corrigeren. Onderzoeken is niet mijn sterkste kant, verzinnen wel. De "Dam" werd in 1967 opgeworpen, niet in 1969. De jeugd viste er naar hartelust, terwijl Bep Jansen – de visboer – er op zaterdagmiddag zijn standplaats had en vanuit zijn viskar aan de rest van de bevolking zeevis probeerde te verkopen.

Verder moet de kop in het juninummer van 1997, nr. 26, niet "Sprekend verleden", maar "Nieuwe wegen" zijn. Dit in het kader van deze cyclus over het wel en wee van ons dorp, vóór en tijdens "de grote toeloop". Anders gezegd, de turbulente 60-er jaren.

Het ach en wee over hoe het eens was, beluisteren wij nog steeds, maar zonder vooruitgang en verandering is het niet mogelijk geschiedenis te schrijven. Ons huidige dorp is een verworvenheid uit het verleden. Een samenspel van

Vissende jeugd op de "Dam". Deze dam (1967) was het eerste werk in het kader van de reconstructie van de dorpskern.

landschappelijk bepaalde mogelijkheden, economische factoren (bijv. verkoop van grond en water aan de Amsterdamse Ballastmaatschappij in de vroege 30-er jaren), belangen van kleine en grote overheden en niet te vergeten van particulieren. Aan dit alles zijn jaren van planning vooraf gegaan.

Er heeft lijn gezeten in de plannen uit het verleden. De Ballast kon voor de oorlog met bodemverlaging beginnen en in de 40-er jaren sprak men al over het dempen van de Reevaart. Van veel kanten werden bezwaren ingediend,.....maar het geld was er ook niet.

Op de foto's van na de oorlog, tot pakweg 1965, ziet men een verzakt, kronkelig en bobbelig dorpje, onderbroken door de kaarsrechte hoge dijk van de Reevaart. Soms was bij straffe noordenwind vooral de dijk langs de Dammerweg te zwak en te laag. Jong en oud kwamen in het geweer om zandzakken te vullen en ze naar de bedreigde plaatsen te dragen. Het crisis-

centrum was wasserij Jan Snel, omdat daar bij de weg ruimte was om zand op te slaan. Bovendien lag de wasserij ongeveer in het midden van het bedreigde dijkgedeelte. De sluis bij Muiden maakte een einde aan die bange tijden. Den Berg bleef zoals het was. Het Eiland, de Horstermeer en de Hinderdam vormden de uithoeken van ons dorp en grote delen van het Bergse grondgebied waren voor velen niet toegankelijk. Er kwamen plannen om dit te verbeteren, die echter grotendeels van tafel geveegd werden. Nieuwe plannen, waarin slechts een klein gedeelte van de oude opgenomen waren en die door boeren, burgers en buitenlui hevig bekritiseerd werden. Deze plannen werden van hogerhand weer afgekeurd, nogmaals bekritiseerd en kwamen dan op papier weer terug in het gemeentehuis.

Toch kristalliseerde ongemerkt het een en ander. De uiteindelijke stoot tot verandering gaf de niet te stuiten opmars van de auto. De mobiliteit bleek, zoals overal in Nederland, de grootste invloed te hebben.

Zo snel gaat de geschiedenis, dat diezelfde mobiliteit ons binnen 30 jaar verstrikt heeft en de toeristen nu bij mooi weer in alle hoeken van onze gemeente te zien zijn op allerlei prachtige fietsen. Het voordeel van fietsen is dat ze geen aanlegsteigers nodig hebben. Opsteekpunten, zoals 't Spieghelhuys, de Chinees, Kwalitaria en de Herberg, zijn er genoeg en daar wordt dankbaar gebruik van gemaakt.

Als waterwegverbinding heeft Nederhorst den Berg allang afgedaan en voor je plezier varen was voor slechts enkelen weggelegd in die tijd. Wie het wel kon was vooral een oprechte amateur en "hakke-hakke-puf-puf-geluiden" vermengd met oliewalm en -lozingen, waren niet van de lucht op onze brede dorpsvloot. Die geluiden zijn verdwenen uit het dorpscentrum en hebben allang plaatsgemaakt voor vreselijke klappen als het autoverkeer te snel de drempels in de dorpskern wil nemen. "Haast" is het produkt van het fenomeen bereikbaarheid. Tot er niets meer te bereiken valt, omdat alles vol staat. Dan zijn we weer terug bij af en moeten we weer iets nieuws bedenken om verder te gaan. De brug verdween uit naam van de vooruitgang. Zal de auto het net zo lang volhouden als de brug destijds? Ik betwijfel het en raadt u aan te blijven bewegen. Met een goede conditie bent u tenminste op tijd voor het avondeten. Net als vroeger.

Overzicht van archieven en klappers betreffende Nederhorst den Berg

Streekarchief voor Gooi & Vechtstreek

adres: Oude Enghweg 23, Hilversum, Postbus 9900, 1201 GM

openingstijden: ma. t/m vr. 13.00-17.00 uur, 's morgens op afspraak

telefoonnummer: 035-6292646

Archieven van:

* betekent dat er een toegang is op het archief in de vorm van een inventaris of plaatsingslijst.

dorpsbestuur, municipaliteit, gemeentebestuur, 1625-1813 *

idem, 1700-1936 *

gemeentebestuur, 1939-c.1968 *

bevolkingsregisters (1830) 1850-1939 (1944) *

burgerlijke stand: geb. 1811-1892, huw. 1811-1912, overl. 1811-1932

oud-rechterlijk archief, 1620-1811 *

notarissen, 1664-1710, 1770-1789 *

Blijkpolder, 1708-1951 *

Broekerpolder, en Heintjesrak- en Broekerpolder, 1762-1950 *

Heintjesrak- en Broekerpolder, -1979

Horn- en Kuijerpolder, 1746-1962 *

Horstermeerpolder, 1612-1980 *

Spiegelpolder, 1779-1979 *

Spiegel- en Blijkpolder, -1979

Ned. Hervormde Gemeente, (1600) 1625-1954 *

DTB's (doop- trouw- en begraafboeken daterend voor 1811) *

doopboeken (hervormd), 1639-1823

dopen rooms-katholiek: tot 1810 behoorden de parochianen tot de
statie Ankeveen (geen DTB aanwezig)

trouwboeken (hervormd), 1639-1823

begraafboeken, 1625-1828

klappers op naam en soort akte van:

Oud-rechterlijk archief (ORA):

3357 deel I (transporten en hypotheke) 1757-1774

3357 deel II (transporten en hypotheke) 1757-1774

3358 (transporten en hypotheke) 1775-1783

3359 (transporten en hypotheke) 1782-1802

3360 (transporten en hypotheke) 1803-1811

3361 deel I (schepenakten) 1577-1655

3361 deel II (schepenakten) 1660-1710

3362, 3363, 3364 (schepenakten) 1722-1773

3365 (schepenakten) 1773-1811

Op de studiezaal bevindt zich de historische bibliotheek. Er wordt naar gestreefd om hierin ook alle (historische) publikaties betreffende Nederhorst den Berg op te nemen.

Afbeelding omslag: Gemeentehuis, omstreeks 1932
Collectie: Historische Kring Nederhorst den Berg